

KRALJICA JULIJCEV, ŠKRLATICA, NAŠ DRUGI NAJVIŠJI VRH, 2738 m, SPET NOSI KRIŽ NA TEMENU

NA GORI KRIŽ

STANKO KLINAR

Od 6. julija 1996 stoji na vrhu Škrlatice spet križ, veren posnetek — tako po obliki kot po namenu — skalaškega križa iz leta 1934. Na spominski listini, shranjeni v tulcu, ki ga je v temelje križa tik pred postavitvijo spustil dovški župnik **France Urbanija**, nato pa je z vijaki in betonom pritrjeni križ s svojo težo tulec trajno zapečatil, je zapisano:

ŠKRLATICA 2738 m, 06. VII. 1996

V Gospodovem letu 1996, na 6. dan meseca julija, 151 let po rojstvu Jakoba Aljaža, v petem letu samostojne države Slovenije, je bil na vrhu gore Škrlatice v Julijskih Alpah znova postavljen križ na istem mestu, kjer so ga postavili leta 1934 člani T. K. Skala ŽRTVAM PLANIN — po zaobljubi njihovega tedaj že umrlega člana Sandija Wisiaka. Križ je stal na tem mestu vse do leta 1954, ko je bil brezvestno podrt in vržen v prepad.¹

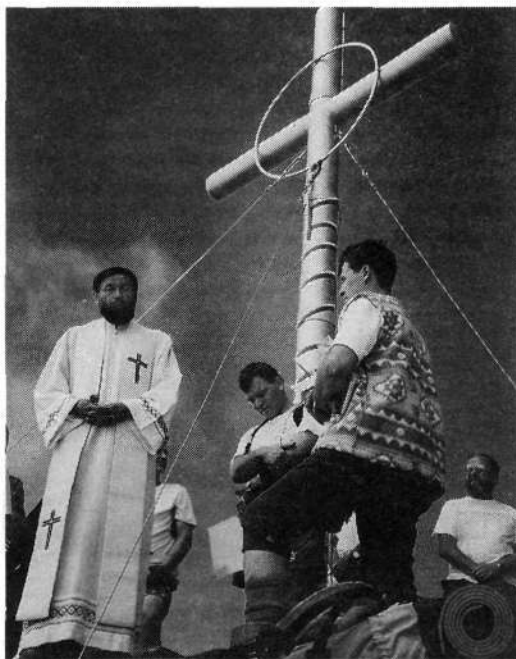
*Pri današnji postavitvi križa, ki ga je izdelal mojster **Peter Berglez** s pomočjo **Antona Logarja** in **Mirka Drašlerja** v Šenčurju pri Kranju, na pobudo gorniškega kluba dr. Henrika Tume, so sodelovali:*

France Urbanija, Dovje; **Stane Kofler**, Dovje; **Peter Berglez**, Kranj; **Tone Jeglič**, Ljubljana, **Metod Humar**, Šmarca; **Stanko Klinar**, Mojstrana; **Angelca Žerovnik**, Komenda; **Marko Žerovnik**, Komenda; **Jožica Milavec**, Sežana; **Jana Grohar**, Brezje pri Trziču; **Janez Grohar**, Brezje pri Trziču; **Harald Draušbaher**, Ljubljana; **Andrej Šarc**, Kranj; **Gregor Gomišček**, Ljubljana/Dunaj; **Slavko Zalar**, Dovje.

Od bivaka dalje sta pomagala pri nošnji Čehinja in Čeh iz Liberec.

Za (ponovno!) postavitve križa sta izrazila pozitivno mnenje zbor svetnikov z županom občine Kranjska Gora in uprava TNP z direktorjem na čelu, odklonilno mnenje pa sta sporočila Ministrstvo za okolje in prostor (Uprava RS za varstvo narave) in Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju (Upravna enota Jesenice, Oddelek za okolje in prostor). Zmagal je vox populi. Po nauku proslavljanega **Mahatma Gandhija** se je vpriču sprenevedavih pregovarjanj »demokratske« države in njenih puhlih mnenj napotil po sledih državljsanske nepokorščine in opravil, kar sta velevala vest in skalaški dolg.

¹ Po mojnih zasebnih zapiskih so križ posekali oktobra 1953. Leto 1953 potrjuje **Erna Meškova**: »Leta 1953 je moj mož Makso obiskal vrh Škrlatice. Takrat seveda križa — žal — ni bilo več.« (PV 1994/9, str. 382—383) Nesporna zgodovinska resnica bo prišla na dan, ko bo mogoč vpogled v partijski arhiv. Pričakovati je seveda treba, da pritlehno dejanje v tistih zapisnikih ni premočrtno navedeno, pač pa zakamuflirano v priznanje nekemu za »uspešen boj zoper srednjeveško mračnjaštvo« in »zadnje ostanke klerofašizma«, ali podobno nevarno besedovanje tistega časa. Tudi tisti »nekdo«, ki se je dal porabiti za orodje, bo tedaj jasneje stopil na zgodovinsko przirošče in bo konec sedanjih namigavanj in ugibanj. Krivica in izvršitelja namreč, enako kot tistega za rušitev kapelice na Kredarici (in nešteti drugih verskih znamenj po Sloveniji v tistem času), vse do danes uradno nihče ni niti iskal, kaj šele našel. (Pač pa so alpinisti našli stari križ pod severno steno in ga prenесли v dolino. Dogovarjajo se, da bi ga popravili in postavili na dvorišču dovškega župnišča.)

Blizu 400 ljudi se je letošnjega 1. avgusta zbralo na vrhu Škrlatice, ko je dovški župnik France Urbanija blagoslovil novi križ

Foto: Neža Dragar

SENČNA STRAN SLOVENSKEGA ZNAČAJA

Križ na Škrlatici ni, kakor so drugi križi na vrhovih. Že zdavnaj so planinski gorečniki začutili, da je ta plemeniti močni vrh od narave dani oltar, ki ga je mogoče posvetiti spominu na ponesrečene gornike. Zato ne more biti za zgled (ali pohujšanje?) (ali ščuvanje?) postavljanju križev na drugih vrhovih, kjer bi postavjalce vodili drugačni razlogi ali drugačna tradicija, če tam tradicija sploh je. (Lahko pa so seveda tudi tam tehtni razlogi.)

Eden prvih, ki je mehčal javno (planinsko) mnenje v korist ponovne postavitve križa, je bil **Milan Božič** s prispevkom (žal v nekaterih podrobnostih precej netočnim) Spomini s Škrlatice se živijo v PV 1993/7—8, str. 321. Kmalu za tem se je v PV 1994/2, str. 63—64 oglašil **dr. Miha Potočnik** s člankom Križ na Škrlatici. Poroča, da so se za prvo postavitve leta 1934 strinjale vse politične in nazorske struje gornikov, tudi komunisti. Kdaj in zakaj so se ti premislili in kaj bi bili po nevrednem dejanju pripravljeni ponuditi v zameno, žal ne poroča.² Na pogumne očitke, ki jih je o zahrbtni

² Nevredno dejanje se je izvršilo, ko so bili na oblasti komunisti, ki so onemogočili vsakršno poizvedovanje za krivci in so se sploh obnašali, kot da je to del njihove »osvobodilne« politike, zato ga je mogoče pripisati njim, to je takratni državi. (Groznje, ki danes prihajajo iz teme, da »bo padel tudi novi križ«, je seveda treba pripisati zasebnemu sovražstvu.)

Najtežji del križa je na goro nesel župnik Urbanija

barbarski odstranitvi križa izrekel na rovaš »neznanih zlikovcev« nekdanji predsednik PD Jesenice na nekem občnem zboru tega društva v petdesetih letih (bil sem osebno navzoč; op. S. K.), je Potočnik kot delegat PZS vehementno zagovarjal nemožnost in neprimernost ponovne postavitve križa (vzpostavitev prejšnjega stanja). Pri tem je tudi ostalo: pri polmetrskem kovinskem štoru na vrhu, ostanku nekdanjega lepota in priči *senčne* strani slovenskega značaja. Skozi dolga desetletja! Komunisti so se celo raje odpovedali spominski plošči padlim borcem OF in NOB, ki so jo 5. avgusta 1945 sami pritrdili na križ (glej omenjeni članek Milana Božiča), kot da bi dovolili nazaj postaviti križ kot

oporo za ploščo. Res pa je Potočnik pred smrtjo mnenje spremenil: svoj članek iz leta 1994 je končal z besedami: »Sem za to, da se križ v prvotni, izvorni obliki postavi nazaj! V spomin ponesrečencem v gorah.«

KAKO SMO NESLI KRIŽ NA ŠKRLATICO

Križ, v globokem starem veku eno najgrozovitejših usmrtilvenih orodij, je danes v evangelijskem krščanstvu simbol upanja in najvišje ljubezni. Kraj zmage nad smrtjo. Ni znak kljubovanja, in kdor bi ga tako tolmačil, njegovega pomena ne razume. Zato ponovna postavitve na Škrlatici ni dejanje kljubovanja ali postavljanja, je samo poravnava krivice³ in nadaljevanje skalaške tradicije, o katere začetkih piše dr. M. Potočnik v že navedenem članku (»Leta 1934 je odbor jeseniške podružnice Turistovskega kluba Skala (TKS) sklenil, da se na Škrlatici postavi križ v spomin gornikom, ki so se smrtno ponesrečili v naših gorah.«), še prej, dobesedno sveže iz prve roke, pa **Slavko Smolej** v PV 1935 na strani 86 takole:⁴

Kako smo nesli križ na Škrlatico

Tri nedelje povrsti so se razlegali udarci kladiva od žive skale vrh Škrlatice; skupina po štiri je hodila te tri nedelje pripravljat temelj zamisli in zaobljubi pokojnega tovariša Sandija: križu vrh Škrlatice.

Pred tremi leti se je pokojni Sandi Wisiak pri smuški tekmi z Rožce ponesrečil, pa se je tedaj zaobljubil, da na lastne stroške postavi križ na vrhu Škrlatice, če ozdravi. Ni še dodobra okrevaj, ko je njegovo mlado,

³ Krivica je v tem primeru zahrbtna, do danes nerazčiščena odstranitev križa leta 1953. Krivica je bila storjena gornikom in večini slovenskega naroda, ki mu je bil križ sveto znamenje in zunanji znak spoštovanja skalaške tradicije. Versko usmerjena večina se je čutila prizadeto in ogroženo v svoji pripadnosti tradicionalnim vrednotam.

Ob ponovni postavitvi leta 1996 nihče ni terjaj poravnave krivice (niti deklarativno ne, kar pa bi bilo edino mogoče) od nekdanjih storilcev nevrednega dejanja — poziv storilec na odgovornost je seveda dolžnost države, ki pa pri nas v tej smeri kljub zadevnim komisijam ne deluje — marveč je *vox populi*, opiraje se na civilne državljanske in splošne človečanske pravice, ob polnem krščanskem odpuščanju nekdanje nerazumljive blodnje, kratkoma stori, kar je bilo storiti treba.

⁴ Ta članek je bil v celoti ponatisnjen v PV 1994/9 na str. 380 kot del nepodpisanega (urednikovega?), a informativno izredno bogatega članka Križ na Škrlatici, vendar naj mi bo za zakrožitev tukajšnjega poročila dovoljeno še enkrat navesti ključne odstavke.

V meglenem vremenu je pešiča gornikov na vrhu Škrlatice postavila in utrdila križ

tako tesno z dihom naših neskončno lepih gora priraslo življenje ugasnilo pod Planjavo. (12. maja 1933.)

Koncem avgusta lanskega leta je bilo (26. 8. 1934, op. S. K.), ko se je zbirala v dolini Vrat družba, ki naj v karavani ponese na vrh Škrlatice izpolnjenje zaobljube. ...

Bila je deseta ura, ko so bili posamezni deli križa na vrhu. Pričeli smo z delom in točno ob 12. uri je stal križ močno zasidran vrh Škrlatice. — Za hip je sonce posijalo, mi pa smo sproščenih mišic zrlji z zadovoljstvom na dovršeno delo, ki bo poznim rodovom pričalo o ljubezni in spoštovanju spomina vseh tovarišev, ki so žrtvovali svoje najdražje ljubljene planinam v naročje.

Štirideset utrujenih planincev, štirideset od zanosa svetlih obrazov in zadovoljnih src je izpričalo planinski čin: »Križ stoji na Škrlatici!«

P. S. Križ je visok 5 m; sestoji iz 9 komadov in tehta skupno 200 kg. ... ostali material: cement, orodje, vijaki, streljivo ... je tehtalo tudi okrog 160 kg. Križ je sestavljen iz pocinkanih cevi premera 250 mm in je 4-krat zasidran. Načrte za križ je napravil tov. **Korenini Drago**, izdeloval pa se je v tovarni KID na Jesenicah 6 dni; delo so opravili večinoma člani TK Skale (Jesenice) brezplačno. Omenim naj še, da smo tedaj, preden se je križ vzdal v temelj, v njegovo dno dali steklenico s spomenico, ki omenja delo in razvoj jeseniške »Skale« z imeni sodelujočih pri nošnji križa.

PRVA STRAN VPISNE KNJIGE

Pravkar navedeni »P. S.« tolmači tudi mere sedanjega križa, ki je — po izjavi Stanka Koflerja, ki se je odločil za naročilo in je bedel nad izvedbo — narejen po načrtih prejšnjega. Tudi druge okoliščine so neverjetno podobne: slabo vreme ob postavitvi, zastojno delo, spomenica. Le graditeljev nismo mogli naštetih štiri-

deset; bilo nas je komaj dobra tretjina tega števila (glej na začetku navedeno spominsko listino), toda z zagnanostjo smo pokrpali vrzel. — V Smolejevem članku manjka obvestilo, ki je bilo objavljeno v PV 1934, str. 320, in ponatisnjeno v PV 1994/9, str. 380: »... železen križ ... z namenom in napisom: ŽRTVAM PLANIN. T. K. SKALA. AVGUST 1934.« Ta »namen in napis« je v resnici polkrožna litoželezna plošča (polkrožna zato, da se je prilegla okroglemu deblu križa) z navedenim napisom; plošča je danes shranjena v dovškem župnišču pri župniku Francetu Urbaniji.

In kaj razkriva predvojna vpisna knjiga z vrha Škrlatic?

Na prvi strani beremo: »26. VIII. 1934 Nosili in postavili križ«, nakar sledi 43 podpisov, najbolj znani med njimi utegnejo biti tile (navedeni po zapisu v knjigi): **Miha Čop** (»t.č. predsednik podr. TKS Jesenice«), **Matevž Freljih**, **Slavko Smolej**, **Jože Truhlar**, **Drago Korenini**, **Hubert Heim**, **Tomaž Ravhekar**, **Kurt Dostal**, **Anton Kastelic**, **Andrej More**, **Ludvik Stražišar**, **Ciril Praček**. Nekoliko starejšemu današnjemu rodu so to še iz prve roke dobro znani alpinisti, gorski reševalci, smučarji (državni reprezentanti) in, žal, nekateri že čez nekaj let od Nemcev ustreljeni talci. Začuda med imeni ni **Jože Čopa** in tudi ne nejeseniških skalašev.

ŽIVA PRIČA DVEH BLAGOSLOVITEV

Drugače je bilo 4. avgusta 1935. Pod naslovom Blagoslovitev križa se vrstvi v vpisni knjigi 147 podpisov, med njimi znamenita in tragična imena, ki jih je že čez nekaj let okupatorjev bič nagnal v nemogoče in danes že kar težko razumljene stiske, ali ugonobil. Navajam izbor imen po vrsti in načinu zapisa v knjigi: **Gorjanc Gabrijel**, **Gorjanc Franc**, **Dolar Daro**, **Svoljšak**

namesto komentarja

GORE BREZ PREPOVEDI

Nekateri bijejo plat zvona: gorskemu svetu grozi velika nevarnost, zato je nujno potrebno nekatere predele občasno zapirati za »turistovski promet«, močno omejiti večino dejavnosti v gorah, poslati gorske popotnike izključno na nadelane poti in sploh vsestransko usmerjati planinsko gibanje.

Kaj pa osnovna načela planinstva, ki so v Sloveniji stara precej več kot sto let in v katerih je poudarjeno, da je treba ljudem omogočati predvsem planinstvo in gorsko popotništvo in ga pospeševati, da bi se z njim seznanilo čimveč ljubiteljev narave?

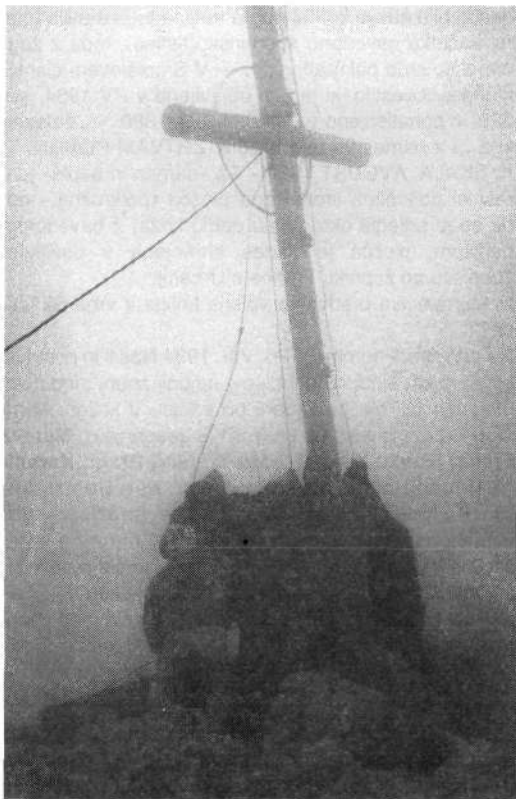
Pred sto leti je bilo to razumljivo, ko na Triglavu celo leto ni bilo mnogo več kot dobrih sto obiskovalcev in ko so tudi obiskovalce planinskih koč šteli v stoti-

nah. Zdaj zaradi ogromnega navala na nekatere gorske vrhove ponekod v Alpah že preiščujejo o kar dragih vstopnicah, ki bi vsaj nekoliko zmanjšale obisk, o visokih kaznih za tiste, ki bi si drznili hoditi zunaj označenih gorskih poti, in o vstopninah v preobremenjene planinske postojanke, kot je bilo sicer tudi že njega dni.

Kaj naj o tem reče planinska organizacija? V večini alpskih držav, tudi v Sloveniji, planinske organizacije odločno nasprotujejo vstopninam, prepovedim dostopov in kontrolnim rampam v Alpah in v naravi nasploh. Odločen »ne« takim zamislim pa lahko obvelja le tedaj, če planinske organizacije tako dobro vzgojijo svoje članstvo, da prevzamejo za njegovo obnašanje v gorskem svetu polno odgovornost.

Ko je ta pogoj dosežen, se je treba zavedati, da so obiski v gorah povezani s škodo. Vzgojeni planinci bodo povzročali komajda kakšno škodo in bodo torej stroški za vzdrževanje ravnovesja v naravi v tem primeru manjši, v nasprotnem primeru bodo planinske organizacije takšne stroške komajda lahko krile. Tudi za to gre, ko govorimo o varovanju gorskega sveta.

Marjan Ratzresen

Novi križ na gori je natančen posnetek tistega iz leta 1935

Foto: Jožica Milavec

Franc, Jože Truhlar, Rabič Minca, Klabus, Matevž Frelih, Avgust Mencinger, Dr. Gregorij Rožman, M. Tomc, prof., Zorzut Ludvik, Štolcar Jože, Miha Čop, Korenini Drago, Dr. Miha Potočnik, Dr. Stanko Tominšek, Svetko Lapajne — začuda spet manjka podpis Jože Čopa. (Neka precej nerazločna čačka verjetno ni njegova. Iz nadaljnjih vpisov v knjigi je namreč mogoče razbrati, da se sam ni vpisoval, marveč je ta posel prepustil sonaveznikom. Ali to pomeni, da so ga ob teh prilikah pozabili vpisati, sam pa se za to ni pobrigal? Da je bil ob blagoslovitvi zraven, v resnici kar močno v središču, pričata dve sliki v PV 1994/2, na str. 63, ki ju je svojemu članku priložil dr. M. Potočnik.⁵)

Eno ime iz pravkar navedenega izbora je treba posebej izpostaviti: **Franc Svoljšak!** 1. avgusta 1996 se je kot živ del zgodovine ponovno povzpel na vrh Škrlatic. Tega dne je namreč današnji dovški župnik in tretji Aljažev naslednik France Urbanija blagoslovil novi križ. »Trinajst let sem bil star takrat,« je povedal Franc Svoljšak, ki je od tedaj preplezal visoki obok življenjskega zenita in je danes znan slovenski jezuit. Ko bi ga ne bil France Urbanija izpred križa predstavil zbrani množici, bi se nam bila ta živa legenda izgubila v človeškem mravljišču, ki je tega dne pokrilo vrh. Tako

pa se je skromno slikal pri novem križu, nam vsem v opomin, da zgodovina ni vselej tako v davnino raztegnjen pójem, kot se nam včasih zdi.

VELIČASTEN 1. AVGUST 1996

1. avgusta 1996 je bil »dan, ki ga je naredil Gospod«. To je bil dan blagoslovitve novega križa. Na vrhu Škrlatic se je zbralo blizu štiristo ljudi. To je bila poudarjeno in izključno gorniško-skalaška verska manifestacija, brez sence politike, triumfalizma ali revanšizma. Blagoslov poskusimo razumeti kot prošnjo in željo za najvišje dobro sebi in drugim, kot priporočilo križa vernim in nevernim planincem kot življenjsko varstvo in smiseln kažipot. Ta dan je bil ena sama visoka pesem ljubezni, čiste kot jutranja rosa, ko jo presvetli prva zarja. Kdor jo je zamudil, ima kaj obžalovati.

V Vratih sta se brali maši na začetku in na koncu, se pravi zjutraj ob petih in popoldne ob petih, vmes pa se je bočil eden od najveličastnejših sončnih gorskih dni, kar jih premore ljuba Zemlja. Staro in mlado, zdravo in polinvalidno, vneto in vnemajoče je kipelov kvišku in večina je prispela na cilj. **Janez Ramovš**, nekoč načelnik alpinističnega odseka na Jesenicah, se je z umetnim kolkom in parom bergel hrabro boril tja do višine okoli 2300 metrov, kjer je svoj boj in napor vročega dne položil Škrlatici k nogam. Drugače **France Bučar**: med zadnjimi na štartu, med prvimi na cilju; tri četrta stoletja osebne zgodovine gor ali dol! Zlasti občutno je porazil svoje izdatno mlajše (politične? — ampak saj smo rekli, da je ta dan politika ostala v dolini!) vzporednike **Mencingerja** (njegov oče je vpisan pri blagoslovitvi leta 1935) in **Janšo**. Toda anekdotičnost prahrimo za drugič, žareči obrazi bodo še zgovorni! Teh nekaj vrstic gotovo ni zadnja beseda o tem dnevu, ko je človeška srca znova kronalo staro spoznanje o vrednosti gornišstva, o njegovi moralni lepoti, o tistem, kar je najbolj človeško na njem: »V hribih kot eno smo vsil!« (V očiščujočih višavah zgubi dolinska hierarhija ves lesk in moč. Pri nošnji in postavitvi 6. julija 1996 so sodelovali kar štirje doktorji znanosti. Zraven so bili še drugi vplivni izobraženci, politiki in gospodarstveniki. Župan, v čigar občini stoji Škrlatica, je noscem in postavljavcem plačal večerjo v Aljaževem domu. Konec koncev »ničesar nimate, kar bi ne bili prejeli od zgoraj!«)

VRHUNEC SLAVJA NA GORI

Težo podjetja (pobuda, načrt, iskanje dovoljenj, naročilo, prevoz, nošnja, postavitve) in (minimalnih neogibnih!) stroškov sta nosila **Stanko Kofler** kot predsednik PD Dovje-Mojstrana in občinski svetnik občine Kranjska Gora (in seveda v sodelovanju s tema dvema organizacijama) in Slovenski gorniški klub dr. Henrik Tuma (najvidnejša predstavnika **Metod Humar** in **dr. Tone Jeglič**) — kot je delno razvidno iz tukaj na začetku navedene, v temeljih križa shranjene listine. Osrednji dejavni in moralni oporni steber podjetja (naj je šlo za dopisovanje ali svetovanje ali nošnjo najtežjega središčnega kosa križa (»srca«) iz Vrat na vrh Škrlatice

⁵ O blagoslovitvi takratnega križa najdemo poročilo v PV 1935, str. 329; blagoslovitelj škof dr. G. Rozman; tudi to poročilo je bilo ponatisnjeno v nepodpisanim članku Križ na Škrlatici v PV 1994/9 na str. 381.

Jutranja maša v Vratih — od leve proti desni Janez Smrekar iz Horjula, p. Franc Svojsak iz Dravelj, Janez Rihar iz ljubljanskih Fužin in Otmar Črnilogar iz Podrage

Foto: France Urbanija

ali kopanje jarka za strelovod pa vse do najširšega obveščanja in blagoslovitvenega viška) je bil seveda **France Urbanija**. Njegov sijajni nastop 1. avgusta 1996 in blagoslovitveni nagovor sta bila vrhunec slavja. Poudarjen je bil križ kot vreden človekov sopotnik skozi življenje, in človekova opora, in kot globok simbol spomina na pokojne, in vrh Škrlatic je bil ponovno naveden kot zgodovinski kraj tega spomina. Malo

krščansko božjo službo s petjem, molitvijo, branjem iz Svetega pisma in samim blagoslovom je zapečatila ena od znamenitih Jožetovih odrezavosti, obujena iz pozabe po Francetu Urbaniji: »Aj' res,« so ga vprašali, »daj' veter na Škrlatic' križ dol vrgu?« »Veter ne,« je znil Joža, »ampak tist' k'se po vetru obračajo.«

Žal je bila ob obeh prilikah (6. julija in 1. avgusta 1996) zelo vidna odsotnost mojstranskih domačinov. Kot bi bili pozabili, da je Škrlatica (v starejšem mojstranskem jeziku Suhi plaz, ki ga ne gre pozabiti, tako so jo imenovali starejši domačini in dosledno je tako zapisano pri **Kugyju** in še marsikje) predvsem mojstranska gora: pot, po kateri hodimo na vrh, je odkril **Gregor Rabič-Grogar**, vodnik in lovec iz Mojstrane, ne znameniti Trentarji in ne Borovci (Kranjskogorci), zdaj pa kot da so enega od vrhuncev v zgodovini svoje gore kratkoma zatajili.

Delo na gori je bilo častno. Nihče ni vprašal za kilometrino, dnevnico, nadomestilo za zamujeni šiht. Nasprotno: vprašali so, koliko je treba še prispevati, da se nujni stroški poravnajo. Enako obrtniki. »Če bi zaračunal, je lepota tega dela izgubljena,« je rekel **Peter Berglez**. To pa je tista prva in prava, *sončna* stran slovenskega značaja. Tista, ki hoče, »da se nekaj dobrega naredi«, kot bi rekel Gustl.

KOMU SO POTREBNA ZNAMENJA NA SLOVENSКИH GORSKIH VRHOVIH

KRIŽ NA BRANI

BOJAN POLLAK

Ob zaključku lanske planinske sezone, oktobra 1995, se je na vrhu Brane nenadoma pojavil križ. Nekateri krajanji Stranj in Stahovice so čisto potihem (morda zavedajoč se, da delajo narobe), brez dovoljenja lastnika zemljišča, ki o tem sploh ni bil obveščen, brez dovoljenja in obvestila upravljalcu, brez kakršnihkoli soglasij in povsem v nasprotju z vsemi dogovori kot v posmeh pravni državi in vsem drugim s težko muko privlekli na vrh Brane črn železen križ in ga vkopali v skale. Tam naj bi stal v spomin na žrtve gora. Žal je njihovo, čeprav verjetno še tako lepo zamišljeno dejanje, hudo neprimerno.

Na vrhu Brane je sicer res že stal križ, ki so ga postavili leta 1934 v spomin na **kralja Aleksandra (Aleksander Strnavski v Utripu 11/95)**, umrlega v atentatu v Marseillu oziroma v spomin na evharistični kongres v Ljubljani (**Bine Vengust v PV 11/95**) — torej čisto režimsko in ideološko znamenje. Toda viharji in strele so ga še pred začetkom druge svetovne vojne uničili, kot da so vedeli, da se bo Slovenija izvila iz srbskega objema in postala svobodna, demokratična, pluralistična, laična država. Narava sama je popravila to, kar so ljudje naredili narobe.

Žal se nekatere napake preteklosti ponavljajo. Križi, pa naj bodo navadni ali kljukasti, srpi in kladiva in podobna ideološka oziroma verska znamenja ne sodijo na

Novo znamenje na gori: križ na Brani

(Foto: Vlado Habjan) 373